

Yeni meşaleciler, 1-2, Ocak-Şubat 2007, 13-15.

Konuşulan Türkçenin kullanım sorunları

Konuşan: M. Güvenç Kavak

Girne Amerikan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden Prof. Dr. Ceval Kaya ile Türkçenin sorunlarına dair bir söyleşi

Türk edebiyatının tanınmış şairlerinden Yahya Kemal'in "Türkçe ağzımda annemin ak sütüdür" diyerek yücelttiği, Fazıl Hüsni Dağlarca'nın ise "Türkçem benim ses bayrağım" diyerek kutsallaştırdığı dilimize gerekli önemi veriyor muyuz? Türkçenin sorunlarını, Girne Amerikan Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden öğretim üyesi Prof. Dr. Ceval Kaya ile irdeleyeceğiz.

Ana dilimiz Türkçe, yeryüzünün en eski ve en geniş coğrafya parçasında konuşulan, zengin bir kültür dilidir. Son açıklanan verilerle Türkçedeki kelime dağarcı 75.000'in üzerindedir. Peki sizce bu zengin söz varlığından yeterince yararlanabiliyor muyuz?

Aslında insanlar sözlükteki kelimelerin hepsini aktif olarak kullanmazlar. Yazarlar da kullanmaz. Bizim günlük dilde kullandığımız kelime sayısı birkaç bindir. Yazarlar, felsefeciler eserlerinde bu sayıyı beş on bine kadar çıkarabilirler. İnsanlar sözlük dağarcığını aktif olarak kullanabildikleri ölçüde meramlarını kolay anlatırlar, dolayısıyla da iyi anlaşılırlar. Ama bu zengin malzeme kulaktan öğrenilmez. Bunlar okuma yoluyla edinilir. Bizde okuma fazla yaygın olmadığı için kelime dağarcığımızı pek geliştiremiyoruz. Türkçenin zengin söz varlığından yeterince yararlandığımızı söyleyemeyiz.

Gerçekte, bir dil var ve o dili konuşanlar var. Biz kendimiz dilimizin imkânlarından faydalanmıyoruz diye dilimizin imkânları kıt olmuyor. O zenginlikten faydalanamıyoruz. Bu dilimizin sorunu değil, o dili konuşanların sorunudur.

Kelimelere ve kelime gruplarına kendimize göre anlamlar yükleyip kullanıyoruz. Bu durum yalnızca yabancı kaynaklı sözlerle değil, Türkçe kökenli sözleri de birbirine karıştırıp yanlış kullanmamıza yol açıyor. Peki Türkçe'yi doğru ve güzel kullanıyor muyuz?

Mevcut dili atalarımızdan, babamızdan, annemizden öncelikle öğreniyoruz. O dilin hem sistemini (gramer) hem de kavramların karşılığı olan kelimelerini öğreniyoruz. Ama geleceğe aktarırken, her nesil bu kelimelere yeni anlamlar yükleyebilir, kelimeleri yan yana getirerek yeni kavramlara yeni karşılıklar bulabilir. Her neslin dil üzerinde böyle bir tasarruf hakkı vardır. Dil yaşayan bir varlıktır. Onu yaşatanlar da kuşaklardır. Onlar dil üzerinde tasarrufta bulunmamış olsalardı o zaman dil gelişmez, yüzyıllar boyunca aynı kalırdı.

Yazılı dilimiz 1300 yıllık, ama şimdiki dil 1300 yıl önceki dille aynı değil; sistem değişmemiş, ama kelimeler değişmiş, kelimelerin ses yapısı değişmiş. Demek ki dil zaman içinde değişiyor. Bunu nesiller değiştiriyor. Dili konuşanlar tasarrufta bulunuyorlar. Hangi tasarruf meşru, hangisi gayrimeşru. Burada ince bir çizgi var. İstedığımız gibi dile yön veremeyiz. Kendi kafamıza göre kelimelere anlam yükleyemeyiz. Hele hele dilin işleyiş sistemini hiç değiştiremeyiz.

Dil tıpkı sonbaharda yapraklarını kaybeden ağaçlar gibi zaman içersinde bazı kelimelerini kaybediyor. O kelimeler kullanımdan düşüyor. Yerine yeni bir kelime çıkıyor. Çünkü yeni bir kavram hayatımıza giriyor. Dil üzerine daha fazla tasarruf hakkına sahip olan yazarlar, eserlerinde bu kelimelere yeni anlamlar yükleyebilirler. Bu yazarların dilindeki özel kullanım zamanla dile yansiyabilir, yerleşebilir. Yazar dediğimizde yalnız bilinen yazarları düşünmeyelim. İsimsiz

yazarlarla da dil gelişir. Anonim halk edebiyatı ürünleri sanki meşhur birer yazarın elinden çıkmış gibidir.

Her ne kadar dili en güzel kullananlar yazarlar ise de, dili doğru kullanmak için yazar olmaya gerek yoktur. Konuşmasına ve yazmasına birazcık dikkat eden sıradan bir vatandaş da dili doğru kullanabilir. Hayatımızın türlü cephelerinde problemler olduğu için, dil kullanımı da bundan nasibini almış durumdadır. Dilimizi doğru ve güzel kullandığımızı pek söyleyemeyiz.

Türkiye’de okuma alışkanlığı batı ülkelerine kıyasla hayli geride. Dil kullanımındaki bozuklukların sebebi halkta okuma alışkanlığının az olması mıdır?

Kitap okuyan kişilerin konuşmalarında da bozukluklar görüyoruz. Çünkü okuduklarının da hepsi güzel değil. Çünkü kitap yazmak için iyi bir Türkçe bilme şartı yok. Bunun denetimi de yok. Hatta bazı medya organlarında bozulmuş Türkçe bilhassa öne çıkarılıyor. Bir zamanlar radyolarda yabancı aksanla Türkçeyi konuşmak marifet sayılırdı. Şüphesiz okuyan ve yazan kişilerin, dillerini daha iyi kullanma olasılığı vardır. Biz Türkler, anlatı devresinden, daha doğrusu dinleme devresinden seyretme devresine geçtik. Aradaki okuma devri atlanmış oldu. Dolayısıyla artık pek okuyamıyoruz. Az okuma sadece bizde değil, artık diğer toplumlarda da yaygınlaşmaktadır.

Dilin kötü kullanımında okuma alışkanlığının az olmasının da payı vardır. Ama, asıl sebep bu değildir. Asıl sebep kafamızın hayli karışık olmasıdır. Çöpünü sokağa atan, randevusuna gelmeyen, bütçesini bir türlü denkleştiremeyen, vergi kaçırarak, bugünün işini yarına bırakan, akşam yatarken dişini fırçalamayan, kokuşmuş çoraplarını defalarca ayağına takıştıran, işini sevmeyen, hayatında disiplin kalmamış insanlardan dili doğru kullanmalarını bekleyemeyiz. Geleceğe ait ümitlerimiz tekrar yeşerdiği, hayatımıza ve kafamıza disiplin hakim olduğu gün dilimizi de doğru kullanmaya başlayacağız.

Peyami Safa, dile ait problemlerin çözümünde edebiyatçılara daha fazla yer verilmesini istemektedir. Safa’ya göre edebiyatçılar, dилcilerin araştırmalarından çıkacak sonucu beklemek yerine soruna müdahale etmelidirler. Sizce edebiyatçılar dil sorunlarıyla yeterince ilgilenmekte midirler?

Edebiyatçılar, bilim adamı değildir. Dile yaklaşımları dili bir malzeme olarak görmelerinden ötürüdür. Dilin doğrusunu, yanlışını bulacak olanlar bilim adamlarıdır. Dili gelecek nesillere miras olarak edebiyatçıların eserleri vasıtasıyla devredeceğiz. Yaşayan dilin örneklerini en iyi şekilde edebiyatçıların eserlerinde buluyoruz. Çünkü dili en güzel kullananlar edebiyatçılardır. Aslında dil bütün milletin malıdır, onu herkes kullanır. Fakat dilin güzel ve doğru kullanımı edebiyatçıların eserlerinde ortaya çıkar. Edebiyatçıların dil konusunda hassasiyet göstermeleri son derece doğal. Ancak dile bilim adamı tavrıyla yaklaşmaları doğru olmaz.

Günümüz Türkçesinin en önemli sorunlarından biri de yabancı dillerin, özellikle de İngilizcenin etkisi altında kalmasıdır. Size göre bu sorun ne düzeyde yaşanmaktadır ve hangi yöntemlerle çözülebilir?

Bugün dünyada sadece Türkçeyi değil, bütün dilleri tehdit eden İngilizce söz konusudur. Sömürgecilerin dünya insanlığına sunduğu şatafatlı gelecek, onların dillerini cazip kılıyor. Bugün çok kişi tarafından emperyalist ve katil dil olarak tanımlanan İngilizce yalnız Türkçeyi değil, Fransızca’yı, Almancayı, Arapçayı, Çinceyi, Rusçayı ve diğer bütün dünya dillerini tehdit ediyor.

Bir dilin yaşayıp gelişebilmesi için şunlar gerekmektedir: Birincisi konuşulacak; diller konuşulmazsa ölür. İkincisi yazılacak; kitap, dergi, gazete yayımlanacak. Üçüncüsü o dil eğitimde kullanılacak; memleketin okullarında eğitim dili olarak millî dil kullanılacak. Eğitimin her kademesinde Türkçeyi kullanmak lazımdır. Dördüncüsü dil, bilim dili olacak. Beşincisi dil, felsefe dili olacak. Bu beş cephede Türkçeyi kullanırsak o zaman dilimiz gelişir. Sadece konuşmada kalırsa, medyamız kısmen Türkçe kısmen İngilizce kullanırsa, okullarımızın en seçkinlerinde eğitim dili İngilizce olursa millî dil gelişmez. Üniversitelerimizde yabancı dille eğitim sürdüğü

müddetçe Türkçe bilim dili oluşmaz. Eğer bu beş alanda Türkçeyi kullanmaz isek dilimiz gelişmez. Bu alanlarda kesinlikle taviz verilmemelidir. Çünkü dilimizin geleceği aynı zamanda milletimizin geleceğidir. Türkçe ortadan kalktığı anda aslında biz de ortadan kalkarız.

Bilimde, teknolojiye yaşanan gelişmeler dile yansımakta, yeni kavramlara, yeni ürünlere dilimizin kaynaklarından yararlanılarak yeni karşılıklar bulmak gerekmektedir. Kamuoyunda tartışılan “akademi oluşturulması” konusunda neler düşünüyorsunuz?

Türk Dil Kurumu iyi işler yapıyor. Kanunu çıktıktan sonra bütün bilim adamlarını içine alacak şekilde kollar, komisyonlar kurulacak. Sonra dil işlerine daha da büyük bir hızla eğilecek. Şimdi de çok güzel işler yapıyorlar. Akademi oluşturmaya gerek yok. TDK bu işi yapıyor ve yapabilir. Ayrı bir akademi düşünmemek lazım. Tüm enerjeyi bir noktada, yani TDK çerçevesinde toplamak lazım.